

műkiállításokon. Ennek a feladatnak eleget tenni iparkodtak az Iparművészeti Társulat kiállításai, noha ezt az igyekvésést nem ritkán megbénította — a lelkeség is. Dilettánsok, amatőrök lelkesége, amely alól nem zárkozhatott el, hiszen propagandát is kellett végeznie, minél szélesebb területre kellett kiterjeszkednie, egyszóval közönséget, közreműködőket kellett toborzania, ez pedig szükségessé tette, hogy engedményeket tegyen a dilettánsoknak és amatőröknek.

Mert tisztelet adassék a dilettánsoknak. Ők az összekötő tisztek a művészet és a közönség közt. Ők a hevesen érdeklődők, a művészetről való tudat ágensei. A művészekkel, művészettel való az a szolidaritás, amelybe beleképzelik, beleélik magukat, alkalmas rá, hogy a köztudatba belecsempéssze a művészet iránt való érdeklődést. Éppen azért az agitáció, a propaganda szempontjából hasznosak a dilettánsok. És nemesak a művészetben azok. Amikor nem egy iparművészeti kiállításon szembe kerültem dilettánsok rohamával, megvigasztalt az a gondolat, hogy a dilettantizmus mintegy előőrse az utána érkező művészetnek.

De volt a kiállítások szigorúan művészi voltának még egy megbénítója, az, hogy nem zárkozhattak el a háziipar elől. Hiszen a körükbe tartozik a népművészet is, már pedig népművészet és háziipar között nehezen lehet határt vonni. A népművészet naivitása és tudatossága, fantáziája és akárhányszor fortélyos technikája is művészi tehetséges művekkel szolgál, értékes hagyományokat tár föl, leggyakrabban folklorisztikai és etnográfiai érdekességeket tár elénk. Termékei között sok az olyan tisztán hagyomány, a népi sajátság, az egzotikum szempontjából figyelemreméltó dolog, amely egy-egy vidék szokványos háziiparának örökölt formákhoz és technikákhoz való ragaszkodásáról ta-

nuskodik. Nagyon megbecsülendők, mint a népelet értékes jelenségei gazdasági, társadalmi, etnográfiai — még politikai szempontból is, — de nem iparművészeti alkotások. A sajtóságos magyar népies háziiparnak termékei és terjesztésük, piacra hozásuk elsőrangú gazdasági érdek, de nem nyilvánul bennük a magyar iparművészet fejlettsége, korszerűsége, kvalitásra való törekvése. Iparművészeti kiállításaink mégsem rekeszthették ki őket s nem utalhatták oda, ahová valók: az érdekes, a néplelkületet dokumentáló népművészet, népipar és házi mesterségek kiállításai.

Ezek az észrevételeink, természetesen, nem vonatkozathatók a magyar formanyelvnek az iparművészetben való érvényesítésére. Ha valakinek nem, nekem nem kell védekezni az ellen a vád ellen, hogy a magyar stíltörekvéseket, a magyar jelleg kidomborítását ellenzem. Négy évtized óta elől küzdök az építészeti és iparművészet nyelve magyarságáért. A kiállítások ennek a magyarságnak a megbecsülésére is nevelték a közízlést. És természetesen magukat a művészeket, a tervezőket, a műhelyeket, mestereket és legényeket is. A szecesszió korában magyaros szecessziót portáltak és most, a fantáziahíjas objektív műipar idejében, a magyar ritmus szépséglehetőségeire kell rámutatniok. Az objektív hasznosságot tegye művészi elemmé a szubjektív szépség, ez a szubjektivitás pedig legyen magyar.

Az iparművészeti kiállításoknak most új, nagy feladata támadt: új elfogultságok, új előítéletek, új babonák, új divatmámor ellen kell megvédeni a közízlést. Tanítsa arra, hogy a szépet szépnek érzékelyje. Ez az értékelés az ízlés, az egyéni és a közízlés. Van ideális hasznosság is: az, hogy szép legyen az, ami a miénk, ami a környezetünket alkotja. Ennek a hasznosságnak az érvényesülését segítsék elő az iparművészeti kiállítások.

KÉT NEMZEDÉK KÖZT

Írta: GYÖRGYI DÉNES műépítész, tanár

A mai nehéz időkben az alkotó embernek nagy, megnyugtató érzéseket két forrásból lehet merítenie: a multra való emlékezésből és a jövőbe szegzett reménységekből. Tulajdonképp abban a feladatban van a mi legnemesebb emberi hivatásunk, hogy a történelemnek ezt a folytonosságát szakadékoktól mentesen biztosítsuk.

A mult...

Erről nagyon sokat beszélhetünk, mert lelkem telve van emlékekkel. Negyven évre visszamenőleg a magyar iparművészet fejlődésének küzdelmes korszakát a lehető legközelebről és a legközvetlenebbül láthattam, mert ebben nevelkedtem fel gyermekkorom óta. Több generációra visszamenőleg művészesaládból születtem és így az átöröklött művészi érzék révén átéltem a magyar művészet fejlődésének főbb mozzanatait. Ezek a gyermekkori élmények oly intenzívek voltak, hogy ma is a legtisztábban állanak előttem.

Emlékezem, amikor néhai édesatyám, Györgyi Kálmán 1894-ben két csomag iratot hozott haza és gondosan elzárta akkor még egészen frisskeletű írószekrényébe. Gyermekes kíváncsisággal érdeklődtem az új szekrény titkai iránt. S mikor megtudtam, hogy abban az Iparművészeti Társulat irattára pihen, átéreztem, hogy az igen komoly ügye lehetett édesatyámnak. Így is volt, amint azt csaknem négy évtized el nem lankadó munkája mutatta. Kevés irat volt ez még, mert két fiókban elfért. De ezek az iratok máris néhány esztendő alapvető, nehéz munkájának dokumentumai voltak.

A 80-as években kereskedelmünket a párisi és bécsi műipar termékei árasztották el. Az 1886. évi kiállítás szervezése alkalmával tűnt ki, mennyire hátramaradt a mi műiparunk. Akkoriban egy lánglelkű férfiú: Trefort Ágoston ült a kultuszminiszteri székhelyben s az ő kezdeményezésére — tehát a legfelsőbb hivatalos fórum kezdeménye-

zésére — alakult meg szükségszerűen az Iparművészeti Társulat. Nagyjelentőségű nemzeti feladat megoldása várt rá. Nehéz volt a kezdet, de a társulat önmagához való bizalma rendíthetetlen volt. Milyen nagy lelkesedéssel írnak ki pályázatokat egyes műipari tárgyakra, amelyeknek révén megkezdődik az első tervező művészgárdának toborzása.

Nagyon jól emlékezem, hogy, mint második elemibe járó kisgyerek, hogyan figyeltem 1892-ben édesatyámnak pályázati munkáját. Az új városháza főpolgármesteri székére vonatkozott a pályázat, melyet egy másik követett: a főpolgármesteri emelvény mögé tervezett faliszőnyegé. Mindkettőt megnyerte, s már mint kis gyermek nemesak hogy a legközelebről láthattam bele lépésről-lépésre az alkotó munka születéseinek titkaiba, de édesatyám akkor már magával vitt a műhelyekbe és láttam, hogyan faragják ki tervei szerint a szék háttámlájának szobrászati díszét, hogy csinálják a szőnyeg esomózását stb. Ezek a gyermekkori megfigyelések rendkívül mély hatással voltak reám. Erre az időre esik még nagybátyámnak, Györgyi Géza műépítésznek jelentős iparművészeti munkássága is, amelyeket magánosok számára végzett s amelyek az ezredéves kiállításon is láthatók voltak. Az ő munkásságát azonban főleg egy nagyszabású művészi feladat kötötte le évek hosszú során át: a királyi palota belső kiképzésének hatalmas feladata. Mindezeket a tervezéseket már mint kisgyermek a legközelebről megfigyelhettem és atyám szinte kézenfogva vezetett abba a kismesterek műhelyeibe, amelyekben jeles terveiknek elgondolásait faragták, vészték, öntötték vagy gyúrták formába. Kettőzött erővel folyt a munka, hiszen az ország akkor készült a nagy ünnepre; az ezredéves kiállításra. Ezt megelőzően 1894-ben vette át édesatyám, Györgyi Kálmán, Pasteiner Gyulától a társulati ügyeknek intézését és az ő feladata volt az 1896. évi millenárius kiállítás iparművészeti részének megszervezése. Az elnöki székben egy lelkes, fáradhatatlan műbarát, Ráth György ült, akinél nagyon sokszor fordultam meg, mert én vittem lakására atyámnak összes iratait s később üzeneteit s akitől szintén igen sokat tanultam.

A mult képei felrajzanak a gyermekkori távlatából körülöttem. Látom az ezredéves kiállításon végzett gondos munkásságot, mikor Schikedanz Albert, Faragó Ödön bútorait, Nádler Róbert, Hány Gyula, Csizik Gyula és mások műtárgyait helyezgette el édesatyám személyesen és újra átélem azt az örömet, mely eltöltött bennünket, mikor az első külföldi siker mosolygott a fiatal társulatra: a szentpétervári kiállításon. Ezt a még szűkkeretű szereplést követte a nagyarányú párizsi világkiállítás dicsőséges félesztendeje. De érdekes, hogy ebben az akkori világeseményben mi ragadt meg bennünket leginkább.

A párizsi világkiállítás igazi szenzációja számunkra a kis finn népek eldugott kis pavillonja volt, melyből azonban monumentális művészet áramlott felénk. Építészet, festészet és szobrászat megragadó harmóniában, szinte stílusalkotó erővel. Csodás lélektani hatással volt ez a magyarságnak nemzeti öntudattal amúgy is telített, ezredéves

ünneplő szívére. Mi, akik a műegyetem építészeti előadótermeiben már a népművészet nemes példái felé tekintve készültünk leendő hivatásunkra, szinte érzelmi közösségben éltünk azokkal a művészekkel, kik Lechner Ödön asztala köré gyülekezve hallgatták az ő annyira sugalmazó beszédjét, élükön Lajta Bélával, ezzel az oly korán elhunyt kiváló mesterrel. Persze a gyors egymásutánban következő külföldi kiállításokon csak gyarapodott az a nemzeti géniusz, melynek sok-sok jelesünk, mint Körösfői Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Horti Pál, Maróti Géza hagyományait bogyozták ki és szótték tovább azon idők szellemében. Györgyi Kálmán ez időben indította meg nagyjelentőségű munkásságát, melynek célja nemzeti kultúránk csodás kincseinek: népművészetünk emlékeinek összegyűjtése, feltárása s megőrkítése volt.

Atyám pótolhatatlan értékű gyűjteményt szerzett a társulat számára, amelyeknek szépségeire fáradhatatlanul figyelmeztette a tervezőket és iparosokat. Folyton agitált mindenfelé, az elemi iskolák padjaitól kezdve a legmagasabb kormánykörökig. A fiatal iparművészetnek nagy gárdáját támogatta s küldte az ország minden irányában nemzeti művészetünk kincseinek felkutatása céljából, az ő tanácsait a fiatalok szívébe zárva, kamatostól busásan meghálálták a segítő kezét, mert az így szerzett felismerésekkel művészi szempontból igen nagyjelentőségű gyűjteményre tett szert a társulat, melyeknek legszebb példái különféle kiadványokban több-
több ízben leközölve, immár közkincsnek tekinthetők.

Még sokat lehetne mondani a rövid pár esztendő-ről, mely izzó lelkesedésben telt el és amelynek legfőbb érdeme: hogy korszerű modern művészetet alkotott, de amely itt, e hazai földben fakadt s nemzeti lélekből született meg.

A magyar művészetnek emez önálló fejlődését a külföld is a legnagyobb elismeréssel méltatja és világsikerek születnek. Csak egynéhány világsikert jelentő állomás Milanó, St. Louis, Torino. És néhány kiváló művésznak és megértő segítő barátoknak neve: Körösfői Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Maróti Géza, Horti Pál, Koronghi Lippich Elek, Pogány Móric, Árkay Aladár, Kós Károly, Kozma Lajos, Janszky Béla, Undi Mariska és a többiek, akik különféle helyeken különféle feladatban egyaránt szolgálják szívéik minden hevével a közös célt: nemzeti iparművészetünket. Ezidőben volt elemében édesatyám s akkor volt legholdogabb, mikor a legnagyobb munka nehezedett vállaira. Hiszen a magyar iparművészet virágot hajtó kertjében kerteszkedhetett már...

És ezt a nagy nemzeti művészeti fellángolást, ezeket a virágzó eredményeket a világháború örökre gyászos négy esztendeje s az utána következő nemzeti csapás teljesen tönkretette...

Jöttek a forradalmak, jött a gazdasági összeomlás s az ország egész kultúrája romokban hevert. E romokból kellett felépíteni a teljesen elárvult és elhagyatott, nagy küzdelmeket folytató Iparművészeti Társulatot is.

Már mint felelős és vezetőállásban lévő művésztanár láttam édesatyámnak heroikus győtrődését és göresös ragaszkodását, amellyel menteni óhajtotta azt, ami még menthető volt. Ez a munka nehezebb

volt, mint a kezdetnek úttörő munkája. Akkor nagy reményekkel, örömmel és lelkesen néztek a jövő munkája felé, most pedig gyászos letargia mellett, minden külső segítség nélkül, s egy nagy összeomlás romjain kellett tovább folytatni a munkát.

De ezt a munkát a legnagyobb nélkülözések s a legszomorúbb viszonyok között is fűtetlen helyiségben, lefagyott ujjakkal, — rendíthetetlen és fanatikus hittel végezte. És ha ezek az évek nem is mutattak fel olyan látható eredményeket, mint a nagy sikerrel záródó világkiállítások, — mégis ezekben a szomorú esztendőkből születtek meg az új alapvető munka kicsinek látszó eredményei. Ez a nehéz munka több éven át tartott a trianoni nemzeti átok után; s hogy örültünk néhány honi kiállítás szerény eredményeinek, mert éreztük, hogy e nehezen összegyűjtött anyagnak a jövőben újból oly nagy hatása lesz, mint az első iparművészeti tárgyagnak az alapítás első éveiben.

S így is volt.

A háború utáni gyászos évek hatalmas erőfeszítésének egyik határkövét jelenti a Barcelonában megépített világkiállítás magyar pavillonja és iparművészeti kiállítása. Újból nagy sikert hozott ez a mostoha és rendkívül nehéz viszonyok között új erőre kapott iparművészetünknek.

S folyt tovább a buzdító újjáépítő munka. Nagy akaraterevel és lankadatlan lelkesedéssel. Egyszerre azonban a túlfeszített munka következtében élete hirtelen kettétört.

Halálos ágyán is mindig a társulat jövőjét féltette. Lázálmaiban is a társulat ügyeit intézte, akkor is rendelkezett, agítált.

Életének legfőbb kineve a társulat volt s ennek érdekeit még családjánál is előbbre tartotta s ennek áldozta egész életét, — szívének, lelkének minden szeretetét!

*

Sokat beszélhetnék a multról, de még többet szeretnék mondani a jövőről, a ma feladatairól.

De most a multat ünnepeljük. Az ötvenéves multra tekintő társulatot, amelynek munkájában habár azt legközvetlenebbül és a legközelebből láthattam, aktívan mégsem vehettem részt, mert édesatyám puritán gondolkozásával féltékenyen örködött azon, hogy amíg ő volt a társulat igazgatója, — fia állandó kapcsolatát ne találjon a társulattal. Pedig annak minden ügyét megbeszélte velem.

Nekem más szerep jutott. Mindazokat az élményeket és tanulságokat, amelyeket az életben a művészet áhítatos szolgálatában szereztem, megtisztítva és leszűrve a magyar művészifjúságnak, a magyar iparművészet jövő generációjának óhajtom átadni, immár több mint 25 éven át: az Iparművészeti Iskolában. — E negyedszázad ideje alatt sokan kerültek ki kezeim alól, akik hivatva vannak majd tanításomat továbbfejleszteni.

Az Iparművészeti Iskola tanári munkássága megerősített az alapvető igazságban, hogy csak az építészeti szellem figyelmébe illeszkedő iparművészet hozhat létre nagy alkotásokat. A modern lakásszükségletből fejlett új építőformának ez éppen annyira fontos törvénye, mint az előbbi jó korszakokban volt.

Ha tehát a jövő nagy álmait akarjuk valóra váltani, ennek az igazi „építőszellem“-nek kell érvényre jutnia; iskola, ifjúság, új alkotó-nemzedék csakis ennek a tudatos felismerése után lehet nagy ideáljaink megvalósítója!

A mai művészifjúság jövőnk munkásságán keresztül köszöntöm az Iparművészeti Társulat dicsőséges jövőjét, a következő jubileumot, de szívből kívánom, hogy ez egy virágzó és boldog Nagy-Magyarországban ünnepeltessék, amilyen az, a társulat alapításának első éveiben volt!

A MŰHELYI SZELLEM

Írta: HELBING FERENC, az O. M. K. Iparművészeti Iskola igazgatója

A régi idők iparosai és művészei mindig nagy szeretettel, odaadással és ambícióval dolgoztak készülő munkáikon. Még akkor is, ha ezek a leg-egyszerűbb háztartási célokat szolgálták.

Elmerültek a feladatok által felvetett problémákban; megküzdöttek az anyag okozta nehézségekkel és korlátozásokkal; a szerszámok diktálta lehetőségekkel és így önkéntelenül fejlesztették magukban azt a stílusérzékét, amely minden régi munkából kiárad.

Azon igyekeztek, hogy az anyag szépségét érvényre juttassák, a szerszámok artisztikus nyomait meghagyják és műveiken mindenütt ott volt annak a lelkesedésnek nyoma, amivel a gyakorlott kéz a holt anyagnak művészi, élő formát tud adni. Mindezek azt bizonyítják, hogy volt akkor nevelő és fegyelmező műhelyi szellem, amely nélkül igazi értékkel bíró alkotásokat létrehozni nem lehet.

Az „örök mesterség“-ből indultak ki! Ezen volt

a fősúly s ez adta meg minden készülő tárgynak sajátos jellegét és értékét.

Az akkori ipari és művészeti oktatás szerepét egyedül a műhelyi nevelés töltötte be. Ez adta meg a leendő iparművészeknek úgy a mesterségbeli, mint a művészeti tudást és fejlesztette a már bennük élő — de még ki nem fejlődött — ízlést és stílusérzékét.

Az akkori mesterek általánosan ismert művészeti alkotásai mind a mesterségből, tehát műhelymunkából fakadtak. Ezek még ma is elismerést és bámulatot váltanak ki a szemlélőből értékes mivoltukkal.

Ezek a művek egyúttal fokmérői az akkori művészi kultúrának.

A mai iparművészeti munkát és iparművészeti alkotást is ennek a műhelyi szellemnek kell vezetnie! Ez az a szellem, amely fegyelmez és komoly elmélyedést követel úgy a mestertől, mint a tanítványtól.